

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Голова приймальної комісії
Руслан БІЛОСКУРСЬКИЙ

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ**
для здобувачів третього рівня
вищої освіти – підготовки доктора філософії (PhD)
за ОНП «ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ»
галузі знань 07 Управління та адміністрування
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Чернівці – 2024

ЗМІСТ

Розділ I. ГРОШІ, КРЕДИТ І ФІНАНСИ ЯК ВАРТІСНІ КАТЕГОРІЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розділ II. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ

Тема 1. Питання методології і теорії фінансової науки

Тема 2. Фінансові теорії у фундаментальних економічних доктринах

Розділ 3. МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСІВ

Тема 3 . Фінансова форма одержавлення національного продукту

Тема 4. Податки як специфічний метод перерозподілу валового внутрішнього продукту

Тема 5. Проблеми балансування державного бюджету. Державний кредит і державний борг

Тема 6. Фінансовий ринок як специфічна сфера руху позичкового капіталу. Структура та інструменти фондового ринку

Розділ 4. МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСІВ

Тема 7. Фінансові проблеми підприємств реального сектору економіки

Тема 8. Розбудова системи страхового захисту в Україні

Розділ 5. ГЛОБАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Тема 9. Сфера міжнародних фінансів

Тема 10. Фінанси ЄС як сучасна форма наддержавних фінансових відносин

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Розділ 1.

ГРОШІ, КРЕДИТ І ФІНАНСИ ЯК ВАРТІСНІ КАТЕГОРІЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Гроші як основа ринкових економічних відносин. Кредитна природа грошей, її еволюція. Різновидності сучасних кредитних грошей. Соціальна суть грошей. Гроші як гроші і гроші як капітал. Гроші як інструмент регулювання економіки. Зміна вартості грошей у часі та її вплив на економічні процеси. Вплив зміни кількості грошей на макро- і мікроекономічні процеси. Попит на гроші та його вплив на їх сталість. Грошовий оборот, його структурні складові та проблеми монетизації економіки.

Фінанси як економічна категорія, історична, вартісна і розподільча сутність фінансів. Генезис і еволюція фінансів. Централізовані та децентралізовані грошові фонди, їх обмеженість в часі та просторі. Невизначеність і ризик у фінансах. Дискусійні концепції щодо предмету, сутності та функції фінансів, міждисциплінарний характер фінансової науки.

Монетарна та фіскальна політика в механізмі регулювання економіки, необхідність координації їх дій. Інфляція: сутність, закономірність розвитку та особливості прояву в економіці України. Валютна політика, валютне регулювання та контроль. Платіжний баланс, його роль у формуванні валютного курсу. Податки та бюджетний процес в регулюванні економіки. Фіскальна децентралізація.

Кредит як вартісна категорія ринкової економіки. Економічні чинники необхідності кредиту. Банківський кредит та його економічні межі. Роль банківського кредиту в розвитку економіки. Процент, його економічна природа та вплив на розвиток кредитних відносин. Кредитний ризик, способи мінімізації і процес управління. Кредитна політика банків і її вплив на соціально-економічний розвиток. Проблеми розвитку споживчого та іпотечного кредитування в Україні. Кредитні відносини в сфері інноваційно-

інвестиційної діяльності підприємств. Кредитно-інвестиційний портфель банку, його склад, структура і засоби запобігання виникненню проблемних кредитів. Проблеми тенденції і перспективи розвитку банківської системи України.

Банки в процесі економічного відтворення. Національний банк України (НБУ) як центральний банк держави. Монетарна політика НБУ в умовах ринкової економіки. емісійний механізм, його структура і особливості застосування в Україні. Необхідність і способи реструктуризації банківської системи України. Еволюція і проблеми банківського нагляду в Україні. Капіталізація банків, сутність, необхідність та шляхи підвищення її рівня. Приплив іноземних капіталів в банківську систему України: позитивні та негативні наслідки. Вихід українських банків на міжнародний фінансовий ринок. Банки України на валютному та фондовому ринку. Ощадна справа і роль банків в обслуговуванні населення.

Ринок банківських послуг в Україні, його оцінка та перспективи розвитку. Банківські ризики: визначення та управління. Маркетинг у банку: інструменти та механізми. Управління фінансовими потоками в банку.

Розділ 2.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ

Тема 1. Питання методології і теорії фінансової науки

Методологія пізнання фінансової науки. Методи, прийоми і засоби пізнання. Синергетика. Багатомірність предмету. Плюралізм і антиномічність методів пізнання. Позитивний та нормативний підходи в наукових дослідженнях. Абстракція як форма наукового пізнання фінансів. Ієрархія абстракцій від простих до складних. Абстрактне та конкретне у фінансах. Ускладнення абстракцій. Модель – складна абстракція. Фінансові моделі. Модель оцінки капітальних активів (МОКА) американського економіста В. Шарпа, Нобелівська премія 1990 р. Ускладнення моделей. Імітаційне

моделювання як метод дослідження економіки і фінансів. Імітаційна модель реального економічного циклу (фінансові аспекти) американських економістів Ф. Кідленда і Е. Прескотта, Нобелівська премія 2004 року.

Розщеплення предмету та логічна послідовність вивчення фінансів. Категоріальний та понятійний апарат. Фінансові категорії як абстракції, метод наукового пізнання складних фінансових явищ. Виділення вихідної фінансової категорії. Податок – вихідна категорія публічних фінансів, акція – вихідна категорія корпоративних фінансів. Ієрархія категорій. Національні та міжнародні фінанси в ринковій економіці. Особливості руху грошових потоків між національними та міжнародними рівнями фінансів. Глобалізація фінансів, позитивний та негативний вплив на національні фінанси. Макрорівень та мікрорівень у національних фінансах. Особливості руху грошових потоків між макро- та мікрорівнями. Внутрішня структура фінансів в ринковій економіці. Макрорівень: публічні фінанси, фінансовий ринок; мікрорівень: фінанси суб'єктів господарювання, страхування, фінанси домогосподарств.

Об'єктивне та суб'єктивне у фінансах. Фінанси як об'єктивно існуючий «зріз» суспільних та економічних відносин. Фінансове право, фінансова політика та державний фінансовий менеджмент як суб'єктивні дії гілок державної влади.

Верховенство права як об'єктивна необхідність розвитку фінансів. Історизм фінансового права. Фінансове право як відображення політичних, економічних і соціальних відносин.

Фінансова політика як важлива складова економічної політики держави. Обумовленість фінансової політики економічною концепцією розвитку країни та її політичним курсом. Пріоритети фінансової політики. Фінансова безпека держави, суб'єктів підприємництва, фінансових інститутів та членів суспільства.

Макрорівень і мікрорівень фінансового менеджменту: державний фінансовий менеджмент і фінансовий менеджмент суб'єктів господарювання.

Роль фінансів в оптимальному розміщенні обмежених економічних ресурсів суспільства, інтенсифікації процесу нагромадження і інвестування в передові технології з метою забезпечення сталого економічного зростання і соціального розвитку.

Тема 2. Фінансові теорії у фундаментальних економічних доктринах

Фінансові теорії як домінанта фундаментальних економічних доктрин. Історичний фон появи і розвитку економічних учень. Гносеологічні та прагматичні засади у пізнанні фінансів. Політичні, економічні та соціальні причини появи і розвитку фінансових теорій. Плюралізм та спадкоємність у фінансових теоріях. Міждисциплінарний зв'язок теорій.

Класична політекономія XVIII – XIX ст. (В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, П. Буагільбер) – відображення ідеї розвитку ринкової економіки. Фундаментальна проблема – необхідність сприяння накопичення капіталу. Наукова реалізація проблеми у фінансовій сфері. Основні принципи фінансової теорії. Прихильники прямих податків, принципи раціональної організації податків А. Сміта, концепція основного та оборотного капіталу А. Сміта та Д. Рікардо.

Нова історична школа Німеччини 70 рр. XIX ст. (М. Вебер, В. Зомбарт, Л. Brentano) та катедер-соціалізм (А. Вагнер). Причини їх появи та тенденції розвитку. Фундаментальна доктрина – етатизм та культ національних традицій. Наукова реалізація проблем у фінансовій сфері. Основна ідеологія і принципи розвитку фінансових теорій. Розширення державних економічних функцій, реструктуризація економіки та державне інвестування у розвиток її основних ланок. Закон поширюючого обсягу державної діяльності та принципи оподаткування А. Вагнера.

Маржиналізм – суб'єктивно-психологічні школа (70 рр. ХІХ ст.) – як наукова доктрина макрорівня (австрієць Е. Бем-Баверк, У. Джевонс – Велика Британія, Л. Вальрас – Швейцарія). Визначення вартості граничною корисністю, а ціни – вподобаннями покупців товару. Держава як економічний і фінансовий агент ринку. Реалізація її послуг як індивідуальна угода з фізичними особами. Податок як плата за державні послуги. Розвиток фінансових концепцій: «суспільний товар», «суспільні послуги», «суспільні переваги», «суспільний вибір», «фіскальний обмін: суспільні товари – податки». Розвиток публічних фінансів у демократичній державі: американські економісти – П. Самуельсон (Нобелівська премія, 1970) і Дж. Бьюкенен (Нобелівська премія, 1986), Р. Масгрейв, шведський економіст Г. Мюрдаль (Нобелівська премія, 1974).

Загострення проблем циклічного розвитку та економічної рівноваги у ринковій економіці (30 рр. ХХ ст.). Теорія англійського економіста Дж. Кейнса. Доктрина вирівнювання економічного циклу шляхом державної макрофінансової політики регулювання внутрішнього попиту. Теорія публічних фінансів як складова частина теорії зайнятості і доходів, а фінансова політика як невід'ємна частина економічної політики. Принципи фінансової теорії. Фінансові концепції кейнсіанської школи: макроекономічний підхід до податків, «мультиплікатор», зростання державних видатків, «дефіцитне фінансування»; бюджет і податки як «вбудовані механізми гнучкості», «автоматичні стабілізатори», прогресивне оподаткування, стимулювання інвестицій. Ускладнення методології аналізу, перехід до економіко-математичних методів і моделей дослідження, економетрики. Причини кризи кейнсіанства в 60-70 рр. ХХ ст., об'єктивна необхідність перебудови принципів державної фінансової політики. Критика концепцій кейнсіанської школи. Ідея оподаткування персональних витрат (І. Фішер, Н. Калдор).

Причини відродження неокласичної школи. Концепція «економіки пропозиції» (Г. Стайн, У. Фелнер – США, К. Джозеф, Дж. Хау – Велика

Британія). Наукова реалізація у фінансовій сфері: повернення до «здорових фінансів», зниження податків, бюджетних дефіцитів. Перехід від екстенсивного типу суспільних фінансів до інтенсивного, підвищення рівня значення «людського капіталу», кваліфікації та знань (Т. Шульц – американський економіст, Нобелівська премія, 1979р.). Розвиток монетаризму – (М. Фрідмен, американський економіст, Нобелівська премія, 1976р.) «гроші – основна сфера державного регулювання». Пріоритет монетарної політики. Координація монетарної і фіскальної політики.

Концепція реального економічного циклу (Р. Кідленд, Є. Прескотт – американські економісти, нобелівська премія, 2004рр.), зміна фінансової концепції і принципів фінансової політики. Неадекватність короткострокової бюджетної політики очікуванням економічних агентів. Довгострокова політика податків. Стимулювання податковими ставками та пільгами інформаційно-інноваційних технологій. Зближення протилежних наукових концепцій, формування нового «неокласичного синтезу», зв'язок мікро- та макроекономіки шляхом фінансів та фінансової політики.

Теорії корпоративних фінансів – фінансова наука мікрорівня. Теорії структури капіталу (Фр. Модільяні – Нобелівська премія, 1985р. і М. Міллер – Нобелівська премія, 1990р.) – визначення ціни капіталу в залежності від його структури.

Теорія асиметричної інформації. Американські економісти Дж. Мірлей та В. Вікрей (Нобелівська премія, 1996 р.) – фундаментальна теорія мотивації в умовах асиметричної інформації, її прагматичне значення для прийняття фінансових рішень. Розвиток фінансового ринку в умовах асиметричної інформації – дослідження американських економістів Дж. Акерлофа, М. Спенса, Дж. Стігліца (Нобелівська премія, 2001 р.).

Теорія залежності ціни капіталу від ризику. Г. Марковіц та В. Шарп (Нобелівська премія, 1990р.). Математична формула американських економістів Р. Мертона та М. Шоулза для визначення вартості опціонів (Нобелівська премія, 1997р.). Використання надбань психології щодо

дослідження фінансового ринку. Дослідження поведінки інвестора і раціональності прийняття інвестиційних рішень –американські економісти В. Сміт та Д. Канеман (Нобелівська премія, 2002р.). Дискусійна гіпотеза ефективного ринку. Американський економіст Ю. Фама.

Теорія фрактального ринку. Введення до економічного аналізу нелінійної парадигми. Американський економіст Е. Петерс – невизначеність та непередбачуваність як характеристика динамічної системи, якою є фінансовий ринок.

Розділ 3.

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСІВ

Тема 3. Фінансова форма одержавлення національного продукту

Публічні фінанси, як одержавлена частина національного продукту, історично перша сфера фінансової системи. Залежність розвитку публічних фінансів від історичного, економічного та соціального навколишнього середовища. Публічні фінанси як юридично регламентовані економічні відносини з приводу формування і розподілу обмежених грошових централізованих фондів держави і товарно-грошове господарство – визначальні чинники розвитку суспільних фінансів. Дискусійні проблеми. Публічні фінанси –макроекономічний рівень фінансів в розвинутій ринковій економіці. Зв'язок публічних фінансів з фінансовими сферами мікроекономічного рівня: страхуванням, корпоративними фінансами, фінансами домогосподарств. Сутність, специфіка та особливості розвитку фінансів державного сектору економіки. Прямі і зворотні зв'язки публічних фінансів з міжнародними фінансами.

Публічні фінанси і ринок. Оптимальне співвідношення. Етатизм contra лесеферизм. Історична тенденція зростання одержавленої частини ВВП як фінансової бази виконання функцій держави, розширення і диверсифікації державного регулювання економіки. Проблеми розподілу одержавленої

частини ВВП на фонд нагромадження і фонд споживання. Соціальні і економічні пріоритети. Дискусійні питання.

Теоретичні проблеми функцій публічних фінансів та їх прагматичний вихід. Функція формування обмежених централізованих фондів – публічні доходи, функція розподілу цих фондів – публічні видатки. Контрольна функція – забезпечення збалансованості між формуванням і використанням обмежених централізованих фондів. Її прагматичний вихід – фінансовий контроль як функція державного управління. Дискусійні питання.

Публічні доходи, склад, чинники зростання. Податки – основа державних доходів. Проблеми ефективності оподаткування та регулювання ринкової економіки. Державні позики та емісійний доход. Проблеми використання доходів від приватизації державного майна. Публічні видатки у постіндустріальній економіці. Фінансові форми і методи державного втручання у ринкову економіку з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки взагалі та експортних ланок, зокрема. Вдосконалення фінансових методів державного регулювання. Державне фінансування «проривних» технологій. Державний податковий і бюджетний менеджмент.

Фінансові аспекти сучасних проблем інтелектуалізації технологічного укладу (продуктивних сил). Фінансовий інструментарій підвищення якісного рівня «людського чинника». Зближення цілей економічного та соціального розвитку. Розширення фінансування нематеріальної сфери: науки, знань, освіти, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення. Фінансові інвестиції в «людський капітал» та в інноваційно-інформаційні технології, як основи підвищення продуктивності праці.

Місцеві фінанси, фіскальний федералізм, міжбюджетні відносини. Основні проблеми трансформації публічних фінансів та підвищення ефективності їх функціонування в Україні.

Тема 4. Податки як специфічний метод перерозподілу валового внутрішнього продукту

Податки – фінансова база ресурсів держави. Теоретичні питання сутності податків, їх суспільне призначення. Зміна основних принципів податків і їх еволюція під впливом розвитку ринкової економіки. Міжнародна податкова програма ООН. Основи світового податкового кодексу. Рух податкових потоків в економіці. Вплив податків на процес відтворення. Співвідношення показників податків, капітальних вкладень та особистого споживання. Податки на фактори виробництва – капітал і працю. Оподаткування споживання, його вплив на національну економіку.

Пропорції ВВП між фондами нагромадження і споживання. Сучасна податкова політика щодо інтенсифікації та підвищення ефективності нагромадження. Трансформація структури нагромадження під впливом податків. Перерозподіл фонду нагромадження: стимулювання нових інформаційних та інноваційних технологій. Трансформація структури попиту під впливом податків. Перерозподіл фонду споживання: формування державних фондів для інвестування в «людський капітал», розширення сфери соціальних видатків. Формування структури суспільних благ. Гранична норма оподаткування. Дискусійні питання. Політичні й економічні пороги оподаткування. Відкриті та приховані податки. Концепція єдиного податку. Різні точки зору щодо принципу прогресивності оподаткування.

Проблеми перекладання податків. Законодавчо визначений і економічний тягар податків. Залежність перекладання податків від ринкового руху цін. Зміни в процесах перекладання податків в умовах сучасних ринкових трансформацій, зміни структур ринків, реструктуризації факторів виробництва тощо. Моделі перекладання податків. Залежність перекладання податків в конкурентному середовищі від еластичності пропозиції та попиту. Труднощі перекладання в умовах монопольного ринку та обмеження руху капіталу між секторами економіки. Дискусійні питання щодо перекладання особистого прибуткового і корпоративних податків. Критика поглядів науковців до можливостей перекладання непрямих податків в довгостроковому плані. Капіталізація податків та перекладання їх

майбутнього тягаря на поточні доходи власників товарів довгострокового користування. Проблеми ухилення від податків в транзитивній економіці.

Податкова політика держави. Політика прискореної амортизації як інструмент прискорення оборотності основного капіталу. Податковий менеджмент. Адміністрування податків – дискусійні питання. Особливості податкової політики української держави на сучасному етапі економічного розвитку. Проблеми стратегії і тактики податкової політики.

Тема 5. Проблеми балансування державного бюджету. Державний кредит і державний борг.

Бюджетний дефіцит, причини його виникнення і макроекономічні наслідки. Види бюджетного дефіциту. Зв'язок бюджетного дефіциту з інфляцією; ефект Танзі, ефект Патінкіна, віртуальний дефіцит. Дефіцити-близнюки: зв'язок бюджетного дефіциту і дефіциту платіжного балансу. Збільшення доходів і зменшення видатків бюджету як шляхи скорочення розміру бюджетного дефіциту. Управління бюджетним дефіцитом. Інструменти законодавчого регулювання бюджетного дефіциту: секвестр бюджетних видатків, встановлення граничного рівня бюджетного дефіциту як частки ВВП, законодавча заборона бюджетного дефіциту (щодо місцевих бюджетів, поточного бюджету, спеціального фонду бюджету), заборона грошової емісії як джерела фінансування бюджетного дефіциту та купівлі центральним банком державних цінних паперів на первинному ринку. Політика ЄС щодо регулювання бюджетного дефіциту. Маастрихтські критерії та відповідальність за їх порушення. Джерела фінансування бюджетного дефіциту. Безповоротність і постійність як критерії відокремлення бюджетних доходів від джерел фінансування дефіциту. Кредитна емісія та її наслідки. Емісійний дохід держави. Концепція надзвичайних доходів у контексті фінансування дефіциту державного бюджету. Державні позики як надзвичайні доходи і як антициповані податки. Проблеми розміщення облігацій внутрішньої державної позики в центральних і комерційних банках. Зовнішні запозичення. Концепція

витіснення державою інвестицій з фінансового ринку. Приватизаційні надходження.

Сутність державного кредиту як економічної категорії. Державний кредит як особлива форму руху позичкового капіталу. Розбалансованість державного бюджету та накопичення позичкового капіталу як передумови розвитку державного кредиту. Концепція пруського економіста К. Дитцеля (XIX ст.) щодо необхідності розширення державного кредиту. Причини її появи. Держава як нетто-дебітор. Роль державного кредиту у формуванні пропорцій розподілу ресурсів між державою і приватним сектором економіки. Вплив державного кредиту на економічний розвиток. Дискусійні питання щодо капіталотворчої сутності державного кредиту. Кейнсіанська теорія «дефіцитного фінансування», причини її появи. Зміна класичного правила обов'язкового щорічного балансування бюджетів на нове – бюджет у рамках функціональних фінансів – повинен балансувати економіку. Розвиток теорії демократизації державного кредиту.

Державний борг як наслідок бюджетних дефіцитів та розвитку державного кредиту. Дискусії щодо межі зростання і тягаря державного боргу. Структура боргу відповідно до термінів погашення (коротко-, середньо- та довгостроковий), валюти розміщення та резидентності кредиторів (внутрішній і зовнішній), отримувача запозичених ресурсів (прямий і гарантований). Наслідки росту державного боргу. Ефект самозростання державного боргу. Управління державним боргом. Вплив на формування та обслуговування державного боргу ринкових і політичних ризиків. Проблеми впровадження боргового ризик-менеджменту. Світовий досвід теорії і практики управління ризиками боргового портфеля держави. Шляхи оптимізації боргового портфеля уряду України. Стратегія і тактика боргової політики української держави.

Тема 6. Фінансовий ринок як специфічна сфера руху позичкового капіталу. Структура та інструменти фондового ринку

Теоретичні проблеми аналізу фінансового ринку. Фінансовий ринок як специфічна сфера формування і руху позичкового капіталу. Фінансовий ринок як один з головних фінансових інститутів ринкової економіки, трансформації заощаджень в інвестиції. Взаємозв'язок з національною фінансовою системою і міжнародними фінансами. Специфіка валютного ринку як складової фінансового. Вплив глобалізації. Підвищення ролі фінансового ринку в постіндустріальній економіці. Дискусійні питання.

Кругообіг позичкового капіталу на фінансовому ринку. Заощадження та інвестиції як економічні категорії, які реалізуються на фінансовому ринку. Інфраструктура фінансового ринку. Сучасні зміни в інфраструктурі, інноваційні та інформаційні технології. Суб'єкти фінансового ринку.

Внутрішня структура фінансового ринку: валютний ринок, ринок цінних паперів та ринок банківських позичок. Ринок цінних паперів як ринок «фіктивного» (віртуального) капіталу, як особлива форма позичкового капіталу, що має самостійний рух. Формування спеціальних ринків – фондових, опціонних, ф'ючерсних для обороту віртуального капіталу. Переведення значної частини позичкового капіталу в цінні папери. Сутність, причини та протиріччя віртуалізації позичкового капіталу, його зв'язок з фондовим ринком. Корпорації та держава на фінансовому ринку, протиріччя, теорія «витіснення».

Цінні папери як інструменти фондового ринку. Юридична та економічна сутність цінних паперів. Цінний папір – юридичний документ, стандартний контракт між продавцем і покупцем позичкового капіталу, їх права та зобов'язання за ним. Цінні папери як титул власності, права на майбутні доходи. Цінні папери як борговий інструмент, як форма, в якій позичковий капітал надається у позику, капітал, що приносить дохід у вигляді відсотку.

Сфери ринку цінних паперів: ринок капіталів (фондовий) – ринок довгострокових та безстрокових фінансових інструментів; грошовий ринок як ринок короткострокових фінансових інструментів, його особлива сфера –

валютний ринок як ринок девізів (розрахункових документів в іноземній валюті). Ринок фінансових деривативів як ринок строкових цінних паперів. Причини його розвитку. «Фінансовий інжиніринг». Хеджування фінансових ризиків. Спекулятивна природа фондового та валютного ринків.

Ринок фінансових послуг, його роль у функціонуванні економічної системи. Взаємозв'язок фінансового ринку і ринку фінансових послуг. Державне регулювання фінансового ринку і ринку фінансових послуг, його сутність і значення. Проблеми підвищення ефективності та ліквідності фінансового ринку. Міжнародне регулювання фінансового ринку, вплив інтернаціоналізації та глобалізації. Проблеми та протиріччя створення єдиного світового фінансового ринку.

Розділ 4.

МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСІВ

Тема 7. Фінансові проблеми підприємств реального сектору економіки.

Проблеми формування і використання фінансових ресурсів підприємств. Концепції управління фінансовими ресурсами підприємств. Оптимізація джерел формування фінансових ресурсів підприємств. Мобілізація внутрішніх і зовнішніх джерел фінансових ресурсів. Аналіз і оцінка розміщення фінансових ресурсів підприємств і ефективності їх використання.

Управління капіталом підприємств. Капітал як об'єкт фінансового менеджменту. Концепція управління капіталом. Розробка політики формування і використання оборотного капіталу. Джерела його фінансування та їх оптимізація. Основний капітал підприємства, оптимізація його структури та джерел фінансування. Структура капіталу. Середньозважена вартість капіталу та проблеми її розрахунку. Ризики в управлінні капіталом та напрями їх зниження. Методи оцінки вартості підприємств та ефективності використання оборотного та основного капіталу.

Інвестиційна діяльність підприємств. Капітальні інвестиції та джерела їх фінансування. Нарахування та використання амортизаційних відрахувань для фінансування капітальних інвестицій. Капіталізація прибутку та його використання для забезпечення капітальних інвестицій. Оцінка ефективності інвестиційних проектів із врахуванням інвестиційних ризиків. Формування політики фінансових інвестицій підприємств. Формування портфеля цінних паперів підприємств та управління ним.

Удосконалення управління прибутковістю підприємств. Обґрунтування стратегії управління формуванням прибутку. Вдосконалення визначення та оцінки прибутковості діяльності підприємств. Розробка моделі управління прибутком та її інформаційне забезпечення. Шляхи збільшення доходів від основної та інших видів діяльності. Вдосконалення організації розрахунків суб'єктів господарювання та формування їх доходів. Розробка політики ціноутворення на підприємстві та формування доходів. Вдосконалення методики калькулювання собівартості продукції та її вплив на прибутковість. Шляхи зниження збитковості виробництва і реалізації продукції.

Підвищення фінансової стійкості підприємств. Проведення моніторингу платоспроможності підприємств та прийняття фінансових рішень щодо її підвищення. Удосконалення управління грошовими потоками для забезпечення їх синхронізації та підвищення платоспроможності підприємств. Проблеми удосконалення управління оборотними активами підприємств та підвищення платоспроможності. Проблеми оптимізації розміру оборотних коштів, їх розміщення та прискорення оборотності. Діагностика фінансової кризи на підприємстві з метою раннього реагування та її попередження. Методи відновлення платоспроможності підприємств. Підвищення платоспроможності підприємств на основі їх реорганізації.

Тема 8. Розбудова системи страхового захисту в Україні.

Сутність страхового захисту та його місце у фінансовій сфері економіки. Страховий захист як фінансовий інструмент сприяння безпеки підприємницької діяльності, отримання гарантованих доходів громадян та

збереження власності на випадок настання ризикових обставин. Джерела забезпечення страхового захисту. Соціальне й комерційне страхування. Дискусійні питання сутності й функцій страхування. Принципи й роль страхування в умовах розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Місце страхування в ризик-менеджменті та у формуванні фінансових ресурсів суспільства. Правове забезпечення страхування і напрями його вдосконалення.

Сутність страхової послуги, її природа та ціна. Вдосконалення класифікації страхових послуг. Принцип еквівалентності в страхуванні та проблеми його забезпечення. Тарифна політика в страхуванні. Маркетингова політика. Цінові стратегії страховиків. Лідерство на страховому ринку.

Особливості видів довгострокового страхування. Особисте страхування, його проблематика і перспективи його розвитку в Україні. Специфіка окремих видів (програм) страхування. Майнове страхування, його проблематика і перспективи подальшого розвитку в Україні. Страхування відповідальності, специфіка здійснення, перспективи подальшого розвитку.

Перестраховання і його проблематика в Україні. Методи перестраховання. Пропорційне перестраховання. Непропорційне перестраховання відповідальності по збитках. Перестраховувальні пули. Особливості перестраховання на міжнародних страхових ринках. Вплив міжнародного перестраховання на валютний і платіжний баланси країни.

Страховий менеджмент: функції та завдання. Опрацювання стратегії й визначення оптимальної структури страховика, організація бізнес планування та бюджетування, забезпечення раціонального формування та використання ресурсного потенціалу страхової компанії, управління страховим портфелем, активізація маркетингової й інвестиційної діяльності. Управління грошовими потоками. Основи управління ризиком.

Грошові доходи, видатки та фінансовий результат страхової компанії. Особливості структури доходів, видатків і визначення прибутку страхової компанії. Чинні умови й проблеми оподаткування страхових компаній.

Страхові резерви і платоспроможність страховика. Проблеми забезпечення фінансової стійкості страхової компанії.

Страховий ринок і перспективи його розвитку. Страхове поле та ступінь його покриття за окремими галузями й видами страхування. Підвищення рівня капіталізації страхових компаній як важлива умова забезпечення їх конкурентоздатності. Страхове посередництво. Шляхи підвищення ефективності регулювання страхового ринку. Контроль платоспроможності страховиків. Антимонопольне регулювання і протекціонізм у страхуванні. Регулювання діяльності страхових посередників. Фінансовий моніторинг страхових операцій. Проблеми вдосконалення страхового нагляду та впровадження в Україні європейських стандартів цієї роботи.

Розділ 5.

ГЛОБАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Тема 9. Сфера міжнародних фінансів

Міжнародні фінанси, їх суть, функції, значення і роль у соціально-економічному розвитку. Зв'язок національних фінансів з міжнародними: проблеми та протиріччя. Основні складові та суб'єкти міжнародних фінансів. Проблеми регулювання міжнародних фінансів. Значення міжнародного фінансового права як сукупності міжнародних правових норм регулювання глобальних фінансів на приватно-правовому і публічно-правовому рівнях. «Податкові гавані» та офшорні центри.

Міжнародна валютна система, її особливості, зв'язок із національними валютними системами. Валютний курс, валютний ринок. Світовий фінансовий ринок, міжнародні фінансові потоки. Роль ТНК у розвитку світового фінансового ринку. Вплив глобалізації на формування світового фінансового ринку. Міжнародні операції і міжнародні розрахунки.

Платіжний баланс, його особливості, проблеми структури і балансування. Притік (відтік) капіталу. Регулювання платіжного балансу.

Розвиток міжнародних та регіональних фінансових інститутів. Міжнародні фінансові організації в системі транснаціонального руху капіталів. Україна і міжнародні фінансові інституції (МФІ). Взаємовідносини України з кредиторами на зовнішньому фінансовому ринку. Взаємовідношення України з міжнародним валютним фондом (МВФ). Співпраця України зі Світовим банком. Взаємовідносини України з Європейським банком реконструкції і розвитку (ЄБРР) і Чорноморським банком співробітництва, торгівлі та розвитку. Міжнародна технічна допомога. Напрями поглиблення та оптимізації співробітництва України з МФІ. Проблеми диверсифікації зовнішніх джерел фінансування. Співпраця України з Європейським Союзом та його фінансовими інституціями, Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) та іншими організаціями. Питання платоспроможності України. Проблеми ефективності та цільового використання фінансових ресурсів залучених від міжнародних фінансових інституцій. Проблеми інтеграції України до світової фінансової системи.

Тема 10. Фінанси ЄС як система наддержавних фінансових відносин

Політична, економічна, фінансова і соціальна інтеграція в Західній Європі, її сутність, причини і зміст. Створення ЄЕС та його трансформація в ЄС. Наднаціональні інститути ЄС, їх функції і повноваження. Створення наднаціональної фінансової системи і її регулювання. Роль публічних фінансів в інтеграційних процесах.

Бюджет ЄС, його призначення і особливості. Організація бюджетного процесу. Єдина аграрна політика. Європейський фонд орієнтації і гарантування сільського господарства – основна складова частина видатків бюджету ЄС. Інтервенції та гарантовані ціни. Субсидювання експорту. Протекціоністський захист сільськогосподарського ринку ЄС. Реформування єдиної аграрної політики під впливом СОТ.

Регіональна політика ЄС. Фінансування програм подолання міжрегіональних диспропорцій розвитку. Фінансування соціальної політики ЄС. Видатки фонду соціального розвитку. Підвищення кваліфікації робочої сили, субсидії по безробіттю. Протиріччя між економічною і соціальною ефективністю.

Доходи бюджету ЄС, особливості їх формування. Компенсаційне мито на ввезену сільськогосподарську продукцію в країни ЄС. Мито на ввезену промислову продукцію з країн, що не входять до ЄС. Надходження від податку на додану вартість, що стягується в країнах-членах ЄС. Бюджетні видатки і їх класифікація. Субсидіарний характер бюджетних видатків.

Митна політика ЄС. Створення митного союзу. Єдиний зовнішньоторговельний тариф для імпорту з третіх країн. Система колективного протекціонізму щодо захисту внутрішнього ринку ЄС. Нетарифні обмеження імпорту.

Фіскальні проблеми ЄС. Програма уніфікації і гармонізації публічних фінансів країн – членів ЄС. Гармонізація податків, вирівнювання соціальних видатків. Протиріччя в процесах уніфікації публічних фінансів. Фіскальні проблеми і протиріччя у зв'язку з розширенням складу ЄС.

Проблеми фінансової інтеграції України до Європейського фінансового простору. Політика апроксимації непрямого оподаткування в ЄС. Етапи і форми гармонізації ПДВ. Проблеми гармонізації індивідуальних акцизів. Гармонізація прямого оподаткування в ЄС. Проблеми уніфікації корпоративного податку.

Політика спільного проведення НДДКР в ЄС. Методи стимулювання спільних дослідницьких проектів. Спільний дослідницький центр країн-членів Європейського Союзу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аджемоглу Д., Робінсон Д. Чому нації занепадають. [пер. з англ. Олександра Дем'янчука]. Київ : Наш Формат. 2016. 440 с.
2. Алексеев І. В., Ярошевич Н. Б., Кондрат І. Ю., Ливдар М. В. Бюджетна система : підручник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 400 с.
3. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу у ХХ столітті. Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів : *монографія*. Львів: Каменяр, 2000. 305 с.
4. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Метафізика економіки. Київ : Знання. 2007. 718 с.
5. Бастейбл Ч.Ф. Суспільні фінанси / за ред. С.П. Захарченкова. 3-тє вид. перероблене і доповнене. Харків: Віват, 2019. 808 с.
6. Банківська система: навчальний посібник / укл.: П.О. Нікіфоров, О.М. Гладчук, М.Г. Марич, М.П. Федешин. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2023. 224 с.
7. Боринець С.Я., Лютий І.О., Варналій З.С. Фінанси : підручник. К. : Ліра К, 2018. 732 с.
8. Гальчинський А. Політична неоекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань. К.: Либідь, 2013. 472 с.
9. Гальчинський А. Економічна методологія. Логіка оновлення. *Курс лекцій*. К.: «АДЕФ-Україна». 2010. 372 с.
10. Гроші та кредит: підручник / за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 892 с.
11. Журавльова І. В., Гаврильченко О. В., Полтініна О. П. та ін. Фінанси : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І. В. Журавльової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.
12. Канеман Д., Сібоні О., Санстейн К. Шум : хибність людських суджень. пер. з англ. Василь Старко, Наталія Старко. Київ: Наш Формат. 2023. 360 с.
13. Качула С.В. Державна фінансова політика соціального розвитку: монографія. К.: Київ. нац.торг.-екон. ун-т. 2019. 424 с.
14. Кейнс Дж.М. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей. К.: АУБ. 2000. 189 с.
15. Клапків Ю.М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку: *монографія*. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 568 с.
16. Лисяк Л. В., Качула С. В., Міщенко Л. О., Міщенко Д. А. Фінанси : навчальний посібник / за ред. д. е. н., проф., акад. АЕН України Л. В. Лисяк. Дніпро : ТОВ «Акцент ПП», 2017. 298 с.
17. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави : *монографія*. К. : КНТЕУ. 2018. 364 с.
18. Марич М.Г. Соціальне страхування: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац.

- ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 176 с.
19. Мейсон П. Посткапіталізм. Путівник у майбутнє. пер. з англ. Наталія Мочалова. Київ: Наш Формат. 2019. 360 с.
 20. Небрат В.В. Еволюція теорії державних фінансів в Україні : монографія. К., 2013. 584 с.
 21. Нікіфоров П. О., Грешко Р. І., Легкоступ І. І. Теорія публічних фінансів: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 184 с.
 22. Нікіфоров П.О., Марич М.Г. Поведінкові фінанси. Навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2022. 144 с.
 23. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави: монографія. К. : КНТЕУ, 2019. 440 с.
 24. Піхоцька О. М., Фурдичко Л. Є., Синютка Н. Г. Бюджетна система : навчальний посібник. Львів: ТНЕУ, 2019. 328 с.
 25. Першко Л. О., Ріппа М. Б. Фінанси : навч. посібник. Київ : ПВНЗ «ІЕЕП», 2019. 388 с.
 26. Стойко О. Я. Дема Д. І. Фінанси : підручник. Серія : економічні науки К. : Алерта, 2017. 406 с.
 27. Ткач Є.В., Нікіфоров П.О. Фіскальна і монетарна політика: макроекономічний аналіз та інституційне середовище. Навч. посібн. 2022. 240 с.
 28. Фінансова думка України : монографія у 3-х томах / П.І. Юхименко, С.В. Львовчкін, В.М. Федосов, С.І. Юрій; за заг. ред. проф. В.М. Федосова. К.: Кондор; Тернопіль: Економічна думка, 2010.
 29. Фінанси, банківська справа та страхування. *Грошовий обіг і публічні фінанси: підручник для бакалаврів* / за ред. проф. П.О. Нікіфорова, доц. Н.А. Бак. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 296 с.
 30. Фергюсон Ніл Еволюція грошей. Фінансова історія світу [пер.з англ. Катерина Діса]. 4-е вид. К.: Наш формат. 2022. 384 с.
 31. Юхименко П. І., Бойко С. В., Голубка С. М. та ін. Фінанси : підруч. / за наук. ред. П. І. Юхименка, С. В. Бойко. К. : Центр учбової літератури, 2018. 416 с.
 32. Ярошевич Н. Б., Кондрат І. Ю., Ливдар М. В. Фінанси: навчальний посібник. Львів : Видавництво «Простір-М», 2018. 298 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Вступне фахове випробування проводиться в тестовій формі за наступним порядком: до кожного завдання пропонується 4 варіанти відповідей (дистрактори), з яких лише один правильний. Завдання вважається виконаним неправильно, якщо: а) позначено неправильну відповідь (дистрактор); б) позначено два або більше варіантів відповіді (дистрактори), навіть якщо серед них є правильна відповідь (дистрактор); в) відповідь не позначено взагалі.

Екзаменаційне тестування передбачає 40 питань. Оцінювання відповіді вступника на кожне з питань здійснюється за урахуванням таких норм та критеріїв:

- перший рівень 25 тестових завдань, кожне з яких оцінюється по 2 бали;
- другий рівень 10 тестових завдань, кожне з яких оцінюється по 4 бали;
- третій рівень 5 тестових завдань, кожне з яких оцінюється по 6 балів.

Загальна оцінка за тестування підраховується як сума балів, набраних абітурієнтом за трьома рівнями за шкалою оцінювання 80-200 балів.

Максимальна кількість балів на вступному іспиті – 200 балів. Обрахування здійснюється автоматично системою.

Вступний іспит вважається складеним за умови отримання абітурієнтом не менше 100 балів, що відповідає нижній межі оцінки задовільного рівня.

Рішення про зарахування вступника на навчання приймається Приймальною комісією Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до встановленої університету ліцензії за набраним конкурсним балом згідно з Правилами прийому до аспірантури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії у 2024 році, затвердженого Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича 28 червня 2024 року, протокол № 10.